

Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych

przyjęte podczas 48 sesji Zgromadzenia Ogólnego Narodów Zjednoczonych w dniu 20 grudnia 1993 (Rezolucja 48/96).

Narody Zjednoczone, 1994

Tłumaczenie zostało wykonane na zlecenie Pełnomocnika do Spraw Osób Niepełnosprawnych i sfinansowane ze środków Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych.

W celu uzyskania dalszych informacji prosimy kontaktować się z:

Disabled Persons Unit

Department for Policy Coordination and Sustainable Development

(Wydział do Spraw Osób Niepełnosprawnych

Departament Koordynacji Polityki i Stałego Rozwoju)

United Nations, Room DC2-1302

New York, NY 10017, USA

tel:(1-212) 963-3897/6765

fax: (1-212)963-3062

WSTĘP

Rys historyczny i aktualne potrzeby

Dotychczasowe działania na polu międzynarodowym

W kierunku standardowych zasad

Cel i treść Standardowych Zasad Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych

Podstawowe pojęcia w sferze polityki wobec osób niepełnosprawnych

PREAMBUŁA

I. WSTĘPNE WARUNKI RÓWNOPRAWNEGO UCZESTNICTWA

Zasada 1. Budzenie świadomości

Zasada 2. Opieka medyczna

Zasada 3. Rehabilitacja

Zasada 4. Służby wspierające

II. KLUCZOWE OBSZARY RÓWNOPRAWNEGO UCZESTNICTWA

Zasada 5. Dostępność

Zasada 6. Edukacja

Zasada 7. Zatrudnienie

Zasada 8. Środki utrzymania i zabezpieczenie socjalne

Zasada 9. Życie rodzinne i integralność osobista

Zasada 10. Kultura

Zasada 11. Sport i rekreacja

Zasada 12. Religia

III. DZIAŁANIA WDROŻENIOWE

Zasada 13. Informacja i badania naukowe

Zasada 14. Kreowanie polityki i planowanie

Zasada 15. Tworzenie prawa

Zasada 16. Polityka ekonomiczna

Zasada 17. Koordynacja działań

Zasada 18. Organizacje osób niepełnosprawnych

Zasada 19. Szkolenie personelu

Zasada 20. Monitoring krajowy i ocena programów dotyczące niepełnosprawnych w zakresie wdrażania Zasad

Zasada 21. Współpraca techniczna i gospodarcza

Zasada 22. Współpraca międzynarodowa

IV. MECHANIZM MONITORINGU

PRZYPISY

WSTĘP

Rys historyczny i aktualne potrzeby

1. Osoby niepełnosprawne istnieją we wszystkich częściach świata i we wszystkich warstwach społecznych. Ich liczba na całym świecie jest duża i wciąż rośnie.
2. Zarówno przyczyny jak i skutki niepełnosprawności są na świecie zróżnicowane. Różnice te wynikają z odmiennych warunków społeczno-ekonomicznych oraz z odmiennych rozwiązań podejmowanych przez różne Państwa dla dobra swych obywateli.
3. Aktualna polityka wobec niepełnosprawności jest efektem rozwoju jaki nastąpił w czasie minionych 200 lat. Pod wieloma względami jest ona odbiciem ogólnych warunków życia oraz polityki społeczno-ekonomicznej realizowanej w różnych okresach. Jednakże w dziedzinie niepełnosprawności występuje także szereg specyficznych okoliczności wpływających na warunki życia osób niepełnosprawnych. Czynniki, które na przestrzeni całej historii niepełnosprawności wpływały na izolację osób niepełnosprawnych w społeczeństwie i opóźniały ich rozwój, są ignorancja, zaniedbania, przesady oraz lęk.
4. Na przestrzeni lat polityka względem osób niepełnosprawnych ewoluowała: od elementarnej opieki w zakładach zamkniętych do edukacji dla niepełnosprawnych dzieci i rehabilitacji dla osób, których niepełnosprawność nastąpiła w dorosłym życiu. Dzięki edukacji i rehabilitacji osoby niepełnosprawne uaktywniają się, stając się siłą napędową dalszego rozwoju w zakresie polityki wobec osób niepełnosprawnych. Powstały organizacje zrzeszające osoby niepełnosprawne, ich rodziny i obrońców ich praw, walczące o lepsze warunki życia dla osób niepełnosprawnych. Po drugiej wojnie światowej pojawiły się koncepcje integracji i normalizacji, odzwierciedlające narastającą świadomość możliwości jakimi dysponują osoby niepełnosprawne.
5. Pod koniec lat 60-tych organizacje osób niepełnosprawnych w niektórych krajach zaczęły formułować nową koncepcję niepełnosprawności. W koncepcji tej zwraca się uwagę na ścisłe powiązania pomiędzy doświadczanymi przez osoby niepełnosprawne ograniczeniami, kształtem i strukturą środowiska, w którym żyją oraz postawami społeczeństwa. Równocześnie coraz więcej uwagi zaczęto poświęcać problemom niepełnosprawności w krajach rozwijających się. W niektórych z tych krajów odsetek populacji dotkniętej niepełnosprawnością oceniany jest jako bardzo wysoki, a sytuacja materialna osób niepełnosprawnych jest na ogół niezwykle ciężka.

Dotychczasowe działania na polu międzynarodowym

6. Prawa osób niepełnosprawnych są od dłuższego czasu przedmiotem uwagi Narodów Zjednoczonych i innych organizacji międzynarodowych. Najważniejszym dorobkiem Międzynarodowego Roku Osób Niepełnosprawnych¹⁾ w roku 1981 było opracowanie Światowego Programu Działań na Rzecz Osób Niepełnosprawnych¹⁾, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne rezolucją 37/52 z dnia 3 grudnia 1982. Zarówno Międzynarodowy Rok, jak i Światowy Program Działań, stały się silnym bodźcem postępu w tej dziedzinie.
W obu tych inicjatywach podkreślano prawo osób niepełnosprawnych do tworzenia im tych samych szans, co pozostałym obywatelom, oraz do równego udziału w udogodnieniach warunków życiowych, będących efektem rozwoju społeczno-gospodarczego. Wtedy także po raz pierwszy zdefiniowano niepełnosprawność w kategoriach relacji pomiędzy osobami niepełnosprawnymi a ich środowiskiem.
7. W roku 1987 - w połowie Dekady Narodów Zjednoczonych poświęconej Osobom Niepełnosprawnym - odbyło się w Sztokholmie Ogólne Spotkanie Ekspertów Oceniających Wdrażanie Światowego Programu Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych. Zaproponowano wówczas konieczność wypracowania wiodącej filozofii, która określiłaby priorytety działania na następne lata. Podstawą takiej filozofii powinno być uznanie praw osób niepełnosprawnych.

8. Konsekwencją Spotkania było zalecenie, by Zgromadzenie Ogólne zwołało specjalną konferencję w celu przygotowania projektu międzynarodowej konwencji n.t. eliminacji wszystkich form dyskryminacji wobec osób niepełnosprawnych. Konwencja ta miałaby być ratyfikowana przez poszczególne Państwa pod koniec Dekady.
9. Wstępny projekt konwencji przygotowany przez Włochy został przedstawiony na czterdziestej drugiej sesji Zgromadzenia Ogólnego. Kolejne wystąpienia na temat projektu przygotowała Szwecja na czterdziestej czwartej sesji Zgromadzenia. Jednakże w obydwu przypadkach nie osiągnięto konsensusu co do przydatności takiej konwencji. W opinii wielu przedstawicieli istniejące dokumenty, dotyczące praw człowieka, wydają się gwarantować osobom niepełnosprawnym takie same prawa, jak pozostałym obywatelom.

W kierunku standardowych zasad

10. Pod wpływem dyskusji na forum Zgromadzenia Ogólnego, Rada Ekonomiczno-Społeczna, podczas swej pierwszej regularnej sesji w roku 1990, postanowiła ostatecznie skoncentrować się na opracowaniu międzynarodowego instrumentu innego rodzaju. Rezolucją nr 1990/26 z dnia 24 maja 1990 roku Rada upoważniła Komisję d/s Rozwoju Społecznego do rozważenia na swojej 36 sesji kwestii powołania doraźnej (ad hoc) otwartej grupy roboczej, składającej się z ekspertów rządowych, finansowanej z dobrowolnych składek. Jej zadaniem byłoby opracowanie standardowych zasad wyrównywania szans niepełnosprawnych dzieci, młodzieży i dorosłych, w ścisłej współpracy z wyspecjalizowanymi agencjami, innymi organami międzyrządowymi, oraz organizacjami pozarządowymi, a zwłaszcza organizacjami osób niepełnosprawnych. Rada wezwała również Komisję do przygotowania ostatecznej wersji tekstu owych zasad w roku 1993 i przedłożenia ich na czterdziestej ósmej sesji Zgromadzenia Ogólnego.
11. Kolejne dyskusje na forum Trzeciego Komitetu Zgromadzenia Ogólnego podczas czterdziestej piątej sesji wykazały szerokie poparcie dla nowej inicjatywy opracowania standardowych zasad wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.
12. Na trzydziestej drugiej sesji Komisji d/s Rozwoju Społecznego inicjatywa opracowania standardowych zasad uzyskała poparcie olbrzymiej liczby przedstawicieli i w toku dyskusji doszło do przyjęcia rezolucji nr 32/2 z 20 lutego 1991, w myśl której Komisja postanowiła powołać ad hoc otwartą grupę roboczą, zgodnie z rezolucją 1990/26 Rady Ekonomiczno-Społecznej.

Cel i treść Standardowych Zasad Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych

13. Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych zostały opracowane na podstawie doświadczeń zdobytych w trakcie Dekady Osób Niepełnosprawnych, zorganizowanej pod egidą Narodów Zjednoczonych (1983-92)²⁾. Polityczny i moralny fundament tych Zasad stanowi Międzynarodowa Ustawa o Prawach Człowieka, w skład której wchodzi: Powszechna Deklaracja Praw Człowieka³⁾, Międzynarodowy Pakt Praw Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych⁴⁾ i Międzynarodowy Pakt Praw Cywilnych i Politycznych⁴⁾, Konwencja Praw Dziecka⁵⁾ oraz Konwencja na temat Eliminacji Wszelkich Form Dyskryminacji Kobiet⁶⁾, jak również Światowy Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych.
14. Choć Zasady nie są prawnie wiążące, mogą stać się międzynarodowym prawem zwyczajowym, gdy zostaną uznane przez większość Państw z zamiarem przestrzegania określonej zasady w prawie międzynarodowym. Oznacza to silne zobowiązanie moralne i polityczne ze strony Państw do podejmowania działań w celu wyrównywania szans osób niepełnosprawnych. Określono w nich ważne zasady dotyczące odpowiedzialności, podejmowania działań i współpracy oraz wskazano obszary o decydującym znaczeniu dla jakości życia i osiągania pełnego uczestnictwa i równości. Zasady stanowią dla osób niepełnosprawnych i ich organizacji instrument kształtowania polityki i działań. Tworzą także bazę dla współpracy technicznej i ekonomicznej pomiędzy Państwami, Narodami Zjednoczonymi i innymi organizacjami międzynarodowymi.

15. Celem Zasad jest zagwarantowanie niepełnosprawnym chłopcom, dziewczętom, kobietom i mężczyznom, jako członkom swoich społeczności, możliwości korzystania z tych samych praw i obowiązków przysługujących pozostałym obywatelom. We wszystkich społeczeństwach świata wciąż istnieją przeszkody uniemożliwiające osobom niepełnosprawnym korzystanie z ich praw i wolności oraz utrudniające im pełne uczestnictwo w życiu społecznym. Na Państwach spoczywa odpowiedzialność za podejmowanie odpowiednich działań w celu usunięcia takich przeszkód. W procesie tym osoby niepełnosprawne i ich organizacje powinny odgrywać aktywną rolę jako partnerzy. Wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych jest zasadniczym wkładem w ogólnoswiatowy wysiłek mobilizowania zasobów ludzkich. Trzeba zwrócić szczególną uwagę na takie grupy społeczne jak kobiety, dzieci, osoby starsze, osoby ubogie, pracownicy migrujący, osoby o podwójnych lub sprzężonych kalectwach, tubylcy i mniejszości etniczne. Ponadto jest wielu niepełnosprawnych uchodźców, których szczególne potrzeby wymagają specjalnej uwagi.

Podstawowe pojęcia w sferze polityki wobec osób niepełnosprawnych.

16. W tekście Zasad przewijają się przytoczone niżej pojęcia. Opierają się one głównie na pojęciach występujących w Światowym Programie Działania na rzecz Osób Niepełnosprawnych. Odzwierciedlają również postęp, jaki się dokonał podczas trwania Dekady Osób Niepełnosprawnych pod egidą Narodów Zjednoczonych.

Niepełnosprawność i upośledzenie

17. Termin "niepełnosprawność" obejmuje wiele ograniczeń funkcjonalnych występujących w każdym społeczeństwie i w każdym kraju na świecie. Niepełnosprawność może być fizyczna, intelektualna lub polegać na dysfunkcji zmysłów; może wynikać z choroby somatycznej lub choroby umysłowej. Wymienione zaburzenia, sytuacje lub choroby mogą mieć charakter stały lub przejściowy.
18. Termin "upośledzenie" (handicap) oznacza utratę lub ograniczenie możliwości uczestniczenia w życiu społeczeństwa w tym samym stopniu, co inni obywatele. Termin ten wskazuje na konflikt pomiędzy osobą niepełnosprawną a jej środowiskiem. Celem tego terminu jest zwrócenie uwagi na braki w środowisku i w wielu zorganizowanych działaniach społecznych, dotyczących na przykład informacji, komunikacji międzyludzkiej i edukacji, które uniemożliwiają osobom niepełnosprawnym uczestnictwo na równych zasadach.
19. Terminy: "niepełnosprawność" i "upośledzenie" zdefiniowane w akapitach 17 i 18, powinny być rozumiane w świetle współczesnej historii niepełnosprawności. W latach 70-tych przedstawiciele organizacji osób niepełnosprawnych oraz specjaliści w tej dziedzinie przeciwstawiali się ówczesnej terminologii. Terminy "niepełnosprawność" i "upośledzenie" były często używane w niejasny i mylący sposób, co nie sprzyjało formułowaniu polityki społecznej i prowadzeniu działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Terminologia ta odzwierciedlała podejście medyczne i diagnostyczne, w którym nie zwracano uwagi na niedoskonałości i braki tkwiące w otaczającym społeczeństwie.
20. W roku 1980 Światowa Organizacja Zdrowia przyjęła międzynarodową klasyfikację uszkodzeń, niepełnosprawności i upośledzeń, w której zaproponowano bardziej precyzyjne, a jednocześnie zrelatywizowane podejście. Międzynarodowa Klasyfikacja Uszkodzeń, Niepełnosprawności i Upośledzeń wprowadza wyraźne rozróżnienie pojęć: "uszkodzenie", "niepełnosprawność" i "upośledzenie". Terminy te są powszechnie używane w takich dziedzinach jak rehabilitacja, edukacja, statystyka, polityka, ustawodawstwo, demografia, socjologia, ekonomia i antropologia. Niektórzy użytkownicy sygnalizują wątpliwości co do terminu "upośledzenie", zdefiniowanego w Klasyfikacji w sposób, który uważają za zbyt medyczny i zbyt koncentrujący się na jednostce oraz niedostatecznie wyjaśniający interakcję pomiędzy warunkami społecznymi, a oczekiwaniami i możliwościami jednostki. Te i inne wątpliwości, wyrażane przez użytkowników w ciągu 12 lat od opublikowania Klasyfikacji, zostaną wzięte pod uwagę w jej przyszłych wydaniach.
21. Dzięki doświadczeniom zdobytym w trakcie wdrażania Światowego Programu Działania oraz ogólnych dyskusji toczących się podczas Dekady Osób Niepełnosprawnych pod egidą Narodów Zjednoczonych,

doszło do pogłębienia wiedzy oraz lepszego zrozumienia problematyki niepełnosprawności jak i używanej terminologii. Obecna terminologia wskazuje na konieczność zwracania uwagi zarówno na indywidualne potrzeby jednostki (takie, jak np. rehabilitacja i sprzęt rehabilitacyjny), jak i na niedoskonałości tkwiące w społeczeństwie (różne przeszkody w pełnym uczestnictwie).

Prewencja

22. Termin "prewencja" oznacza działania nastawione na zapobieganie występowaniu uszkodzeń fizycznych, intelektualnych, psychicznych i narządów zmysłów (prewencja podstawowa), lub działania zapobiegające temu, by uszkodzenia te spowodowały trwale ograniczenia funkcjonalne lub niepełnosprawność (prewencja wtórna). Prewencja może obejmować różne rodzaje działań, takie jak podstawowa opieka zdrowotna, opieka prenatalna i postnatalna, edukacja w zakresie żywienia, szczepienia przeciwko chorobom zakaźnym, metody kontrolowania chorób endemicznych, przepisy bhp, programy podejmowane w celu zapobiegania wypadkom w różnych środowiskach, włączając w to przystosowywanie miejsc pracy, by zapobiegać chorobom zawodowym i inwalidztwu, a także zapobieganie niepełnosprawności wynikającej z zatrucia środowiska lub z konfliktów zbrojnych.

Rehabilitacja

23. Termin "rehabilitacja" oznacza proces, którego celem jest umożliwienie osobom niepełnosprawnym osiągnięcie i utrzymanie optymalnego poziomu funkcjonowania fizycznego, narządów zmysłów, intelektualnego, psychicznego i/lub społecznego, m.in. poprzez dostarczanie urządzeń umożliwiających im większą niezależność. Rehabilitacja może obejmować działania zmierzające do odtworzenia i/lub przywrócenia funkcji, kompensacji utraty lub braku funkcji, jak też kompensacji ograniczenia funkcjonalnego. Proces rehabilitacji nie obejmuje początkowej opieki medycznej, natomiast w jej zakres wchodzi szerokie spektrum działań, począwszy od rehabilitacji podstawowej i ogólnej, a kończąc na rehabilitacji nastawionej na realizację ściśle określonego celu, na przykład rehabilitacji zawodowej.

Wyrównywanie szans

24. Termin "wyrównywanie szans" oznacza proces, dzięki któremu różne systemy i instytucje istniejące w społeczeństwie i środowisku, takie jak usługi, różne formy działań, informacja i dokumentacja, są powszechnie dostępne dla wszystkich, a zwłaszcza dla osób niepełnosprawnych.
25. Zasada równych praw oznacza, że potrzeby każdej jednostki są jednakowo ważne, że potrzeby te muszą stanowić podstawę planowania życia w społeczeństwie oraz że wszystkie zasoby muszą być wykorzystane w taki sposób, aby zapewnić każdej jednostce równe szanse udziału.
26. Osoby niepełnosprawne są członkami społeczeństwa i mają prawo do pozostania we własnym środowisku lokalnym. Powinny one otrzymać potrzebne im wsparcie w ramach normalnych struktur edukacyjnych, opieki zdrowotnej, zatrudnienia i usług społecznych.
27. Osoby niepełnosprawne, osiągając równe prawa, powinny także posiadać równe obowiązki. W momencie, gdy prawa te zostaną osiągnięte, społeczeństwa powinny zwiększyć swe oczekiwania względem osób niepełnosprawnych. Częścią procesu wyrównywania szans powinno stać się niesienie pomocy osobom niepełnosprawnym w tym, by mogły wziąć na siebie pełną odpowiedzialność jako członkowie społeczeństwa.

PREAMBUŁA

Państwa,

świadome zobowiązania podjętego w Karcie Narodów Zjednoczonych, aby wspólnie i indywidualnie podejmować działania, przy współpracy Organizacji Narodów Zjednoczonych, na rzecz promocji wyższych standardów życia, pełnego zatrudnienia oraz warunków zapewniających postęp i rozwój społeczno-ekonomiczny,

potwierdzając przywiązanie do fundamentalnych wolności i praw człowieka, sprawiedliwości społecznej, godności oraz wartości osoby ludzkiej, proklamowanych w Karcie,

mając w szczególności na względzie międzynarodowe standardy praw człowieka, które zostały sformułowane w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka³⁾, w Międzynarodowym Pakcie Praw⁴⁾ Ekonomicznych, Społecznych i Kulturalnych⁴⁾ i w Międzynarodowym Pakcie Praw Cywilnych i Politycznych⁵⁾,

podkreślając, że instrumenty te głoszą, iż prawa w nich przyznane powinny być w równym stopniu, bez żadnej dyskryminacji, zapewnione wszystkim jednostkom,

mając na względzie Konwencję Praw Dziecka, która zabrania dyskryminacji z powodu niepełnosprawności i wzywa do podjęcia specjalnych działań w celu zapewnienia praw dzieciom niepełnosprawnym, oraz mając na względzie⁶⁾ Międzynarodową Konwencję na temat Ochrony Praw Pracowników Migrujących i Członków ich Rodzin⁸⁾, która wzywa do działań ochraniających osoby niepełnosprawne,

mając także na względzie postanowienia Konwencji dotyczącej Eliminacji Wszystkich Form Dyskryminacji Kobiet⁶⁾, zapewniające prawa niepełnosprawnym dziewczętom i kobietom,

biorąc pod uwagę Deklarację Praw Osób Niepełnosprawnych⁹⁾, Deklarację Praw Osób Upośledzonych Umysłowo¹⁰⁾, Deklarację Społecznego Postępu i Rozwoju¹¹⁾, Zasady Ochrony Osób z Chorobami Psychicznymi i Poprawy Opieki nad Zdrowiem Psychicznym¹²⁾ i inne ważne instrumenty przyjęte przez Zgromadzenie Ogólne, oraz

biorąc pod uwagę odpowiednie konwencje i rekomendacje przyjęte przez Międzynarodową Organizację Pracy, ze szczególnym uwzględnieniem uczestnictwa w zatrudnieniu osób niepełnosprawnych, na zasadach niedyskryminujących,

świadome odpowiednich rekomendacji oraz prac Organizacji Edukacyjnej, Naukowej i Kulturalnej Narodów Zjednoczonych, zwłaszcza Światowej Deklaracji o Edukacji dla Wszystkich¹³⁾, Światowej Organizacji Zdrowia, Fundacji Dzieci Narodów Zjednoczonych i innych pokrewnych organizacji,

biorąc pod uwagę zobowiązanie, podjęte przez Państwa, dotyczące ochrony środowiska,

świadome zniszczeń spowodowanych przez konflikty zbrojne i ubolewając nad użyciem skąpych zasobów naturalnych do produkcji broni,

uznając, że Światowy Program Działań na rzecz Osób Niepełnosprawnych oraz definicja, sformułowana w tym dokumencie, odnosząca się do wyrównywania szans reprezentują, ze strony międzynarodowej społeczności, szczerze pragnienia by nadać tym różnym, międzynarodowym instrumentom i rekomendacjom praktyczne i konkretne znaczenie,

przyjmując do wiadomości, że cel Dekady Osób Niepełnosprawnych pod egidą Narodów Zjednoczonych (1983-1992), dotyczący wdrożenia Światowego Programu Działań, jest wciąż aktualny i wymaga pilnej kontynuacji,

mając na względzie to, że Światowy Program Działań opiera się na koncepcjach jednakowo ważnych dla krajów rozwijających się i uprzemysłowionych,

przekonane, że trzeba zintensyfikować wysiłki, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym możliwość pełnego i równoprawnego korzystania z praw człowieka oraz uczestnictwa w życiu społecznym,

podkreślając raz jeszcze, że osoby niepełnosprawne, ich rodzice, opiekunowie, obrońcy praw i organizacje muszą być aktywnymi partnerami Państw w dziedzinie planowania i wdrażania wszelkich rozwiązań, wpływających na ich prawa obywatelskie, polityczne, gospodarcze, społeczne i kulturalne,

postępując zgodnie z Rezolucją nr 1990/26 Rady Ekonomiczno-Społecznej oraz podejmując specyficzne działania niezbędne do zapewnienia osobom niepełnosprawnym równości z innymi obywatelami, które to działania są wymienione szczegółowo w Światowym Programie Działań,

przyjęły Standardowe Zasady Wyrównywania Szans Osób Niepełnosprawnych nakreślone poniżej, aby:

(a) podkreślić, że wszystkie działania na polu niepełnosprawności wymagają właściwej wiedzy i doświadczenia na temat sytuacji i szczególnych potrzeb osób niepełnosprawnych;

(b) podkreślić, że proces, dzięki któremu każdy element zorganizowanego społeczeństwa jest dostępny dla wszystkich, jest podstawowym celem rozwoju społeczno-ekonomicznego;

(c) nakreślić podstawowe kierunki polityki społecznej w dziedzinie niepełnosprawności, włączając w to, tam gdzie jest to uzasadnione, aktywną zachętę do współpracy technicznej i gospodarczej;

(d) wskazać rozwiązania modelowe w zakresie procesu podejmowania decyzji politycznych, koniecznych do osiągnięcia równych szans, mając na uwadze duże różnice w poziomach gospodarczych i technicznych oraz to, że proces decyzyjny musi cechować głębokie zrozumienie kontekstu kulturowego i kluczowej roli osób niepełnosprawnych biorących w nim udział;

(e) zaproponować na szczeblu krajowym mechanizmy umożliwiające ścisłą współpracę pomiędzy Państwami, organami systemu Narodów Zjednoczonych, innymi ciałami międzyrządowymi i organizacjami osób niepełnosprawnych;

(f) zaproponować efektywny mechanizm nadzorowania procesu poprzez który Państwa będą dążyły w kierunku wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

WSTĘPNE WARUNKI RÓWNOPRAWNEGO UCZESTNICTWA

Zasada 1. Budzenie świadomości

Państwa powinny podjąć działania w celu podniesienia poziomu świadomości społeczeństwa na temat osób niepełnosprawnych, ich praw, potrzeb, możliwości i wkładu w życie społeczne.

1. Państwa powinny zagwarantować, by odpowiednie władze rozpowszechniały aktualne informacje na temat dostępnych programów i form pomocy dla osób niepełnosprawnych, ich rodzin, profesjonalistów z tej dziedziny oraz wszystkich innych obywateli. Informacja kierowana do osób niepełnosprawnych powinna być prezentowana w dostępnym sposób.
2. Państwa powinny inicjować i wspomagać kampanie informacyjne dotyczące osób niepełnosprawnych oraz polityki w zakresie niepełnosprawności. Kampanie te powinny nieść przesłanie, że osoby niepełnosprawne są obywatelami posiadającymi te same prawa i obowiązki co wszyscy inni, jak najbardziej usprawiedliwione są więc wszelkie działania likwidujące przeszkody na drodze do ich pełnego uczestnictwa.
3. Państwa powinny zachęcać środki masowego przekazu do przedstawiania pozytywnego wizerunku osób niepełnosprawnych i konsultować się w tej sprawie z ich organizacjami.
4. Państwa powinny zagwarantować, aby programy edukacji publicznej odzwierciedlały, we wszystkich swych aspektach, zasadę pełnego uczestnictwa i równości.

5. Państwa powinny zapraszać osoby niepełnosprawne i ich rodziny oraz organizacje do uczestnictwa w programach edukacji publicznej, dotyczących zagadnień niepełnosprawności.
6. Państwa powinny zachęcać zakłady pracy sektora prywatnego do uwzględnienia zagadnień niepełnosprawności we wszystkich aspektach swej działalności.
7. Państwa powinny inicjować i promować programy, nastawione na podniesienie poziomu świadomości osób niepełnosprawnych co do tkwiących w nich możliwości i przysługujących im praw. Zwiększenie pewności siebie i umocnienie pozycji tych osób pomoże im w lepszym wykorzystaniu istniejących szans.
8. Budzenie świadomości powinno stanowić ważną część edukacji dzieci niepełnosprawnych oraz programów rehabilitacyjnych. Osoby niepełnosprawne mogłyby także pomagać sobie wzajemnie w podnoszeniu poziomu własnej świadomości poprzez działania swych własnych organizacji.
9. Budzenie świadomości powinno być częścią edukacji dla wszystkich dzieci oraz powinno stanowić niezbędny element kursów szkoleniowych dla nauczycieli i wszystkich profesjonalistów.

Zasada 2. Opieka medyczna

Państwa powinny zapewnić skuteczną pomoc medyczną osobom niepełnosprawnym.

1. Państwa powinny pracować nad tworzeniem programów dla wielodyscyplinarnych zespołów profesjonalistów. Celem tych programów byłoby wczesne wykrywanie, diagnozowanie i leczenie uszkodzeń zdrowia. Programy takie powinny zapobiegać, redukować lub eliminować czynniki powodujące niepełnosprawność oraz zapewnić pełne uczestnictwo osób niepełnosprawnych i ich rodzin - zarówno indywidualne jak i organizacji osób niepełnosprawnych - na etapach planowania i ewaluacji tych programów.
2. Pracownicy socjalni powinni być odpowiednio przeszkoleni, aby móc współuczestniczyć we wczesnym wykrywaniu uszkodzeń zdrowia, udzielaniu pierwszej pomocy oraz kierowaniu do odpowiednich służb specjalistycznych.
3. Państwa powinny zagwarantować, by osoby niepełnosprawne, zwłaszcza niemowlęta i dzieci, otrzymywały opiekę medyczną na tym samym poziomie i w ramach tego samego systemu, co pozostali członkowie społeczeństwa.
4. Państwa powinny zagwarantować, by personel medyczny i paramedyczny był odpowiednio przeszkolony i wyposażony tak, by mógł świadczyć pomoc medyczną osobom niepełnosprawnym. Osoby niepełnosprawne powinny mieć dostęp do właściwych metod leczenia i technologii.
5. Państwa powinny zagwarantować personelowi medycznemu i paramedycznemu odpowiednie przeszkolenie tak, by nie udzielali rodzicom błędnych porad, które mogą wpłynąć na ograniczenie szans ich dzieci. Szkolenie to powinno być procesem ciągłym oraz być oparte na najnowszych dostępnych informacjach.
6. Państwa powinny zagwarantować osobom niepełnosprawnym, które tego potrzebują, wszelkie regularne zabiegi lecznicze oraz leki przyczyniające się do utrzymania lub poprawy poziomu ich funkcjonowania.

Zasada 3. Rehabilitacja.*

Państwa powinny zapewnić usługi rehabilitacyjne osobom niepełnosprawnym po to, aby mogły one osiągać i utrzymywać optymalny poziom niezależności i funkcjonowania.

1. Państwa powinny rozwijać krajowe programy rehabilitacji dla wszystkich grup osób niepełnosprawnych. Programy takie powinny być oparte na aktualnych indywidualnych potrzebach jednostek oraz na zasadach pełnego uczestnictwa i równości.
2. Programy te powinny zawierać szeroki zakres działań takich, jak szkolenie umiejętności w celu poprawy lub wyrównania uszkodzonych funkcji, poradnictwo dla osób niepełnosprawnych i ich rodzin, rozwijanie pewności siebie osób niepełnosprawnych oraz usługi rutynowe, takie jak diagnostyka i porady.
3. Wszystkie osoby niepełnosprawne, które wymagają rehabilitacji, łącznie z osobami głęboko upośledzonymi i/lub dotkniętymi sprzężonymi kalectwami, powinny mieć do niej dostęp.
4. Osoby niepełnosprawne i ich rodziny powinny mieć możliwość uczestniczenia w planowaniu i organizowaniu usług rehabilitacyjnych, które bezpośrednio ich dotyczą.
5. Wszystkie usługi rehabilitacyjne powinny być dostępne w środowisku lokalnym, w którym osoba niepełnosprawna żyje. Jednakże, w pewnych okolicznościach, po to by osiągnąć określone cele szkoleniowe, można organizować specjalne, okresowe kursy rehabilitacyjne w placówkach opieki stacjonarnej.
6. Powinno się zachęcać osoby niepełnosprawne i ich rodziny do angażowania się w prowadzenie zajęć rehabilitacyjnych, na przykład w roli szkoleniowców, instruktorów lub doradców.
7. Państwa powinny wykorzystywać ekspertyzy organizacji osób niepełnosprawnych przy opracowywaniu lub ocenie programów rehabilitacyjnych.

Zasada 4. Służby wspierające

Państwa powinny zagwarantować osobom niepełnosprawnym pełen zakres służb wspierających, włączając w to wszelkie urządzenia pomocnicze, po to, by pomóc im w podnoszeniu poziomu niezależności w życiu codziennym oraz w egzekwowaniu przysługujących im praw.

1. Państwa powinny zagwarantować, w zależności od potrzeb osób niepełnosprawnych, zaopatrzenie w urządzenia pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny oraz zapewnić indywidualną pomoc w postaci osobistych asystentów i tłumaczy, co stanowić będzie ważny czynnik wyrównywania ich szans.
2. Państwa powinny wspierać rozwój, produkcję, dystrybucję, oraz serwis urządzeń pomocniczych i sprzętu rehabilitacyjnego, a także upowszechniać wiedzę o ich istnieniu.
3. Aby osiągnąć powyższe cele należy wykorzystywać wszelką dostępną wiedzę techniczną (know-how). W krajach dysponujących wysoko rozwiniętymi technologiami przemysłowymi powinna być ona w pełni wykorzystywana, celem poprawy standardu i efektywności urządzeń pomocniczych i sprzętu rehabilitacyjnego. Ważne jest, by stymulować rozwój i produkcję prostych i tanich urządzeń, wykorzystując tam gdzie to możliwe zasoby i produkcję lokalną. W produkcję tych urządzeń można by angażować same osoby niepełnosprawne.
4. Państwa powinny być świadome faktu, że wszystkie osoby niepełnosprawne, które potrzebują urządzeń pomocniczych, powinny mieć do nich swobodny dostęp, niezależnie od swojej sytuacji finansowej. Oznacza to, że urządzenia pomocnicze i sprzęt rehabilitacyjny powinien być bezpłatny lub bardzo tani tak, aby osoby niepełnosprawne lub ich rodziny były w stanie go nabyć.
5. W programach rehabilitacyjnych, obejmujących dostarczanie urządzeń pomocniczych i sprzętu rehabilitacyjnego, Państwa powinny uwzględnić szczególne potrzeby niepełnosprawnych dziewcząt i chłopców co do formy i trwałości tych urządzeń oraz dostosowania ich do wieku użytkowników.

6. Państwa powinny wspierać opracowywanie programów nastawionych na świadczenie zindywidualizowanej pomocy za pośrednictwem osobistych asystentów i tłumaczy, zwłaszcza osobom głęboko upośledzonym lub dotkniętym sprzężonymi kalectwami. Programy takie zwiększyłyby poziom uczestnictwa osób niepełnosprawnych w codziennym życiu - w domu, w pracy i w szkole oraz podczas zajęć rekreacyjnych.
7. Programy pomocy personalnej powinny być tak zaprojektowane, by osoby niepełnosprawne z nich korzystające miały decydujący wpływ na sposób realizacji tych programów.

II. KLUCZOWE OBSZARY RÓWNOPRAWNEGO UCZESTNICTWA

Zasada 5. Dostępność

Państwa powinny zdawać sobie sprawę z ogromnego znaczenia problemu dostępności w procesie wyrównywania szans we wszystkich sferach życia społecznego. Wobec osób dotkniętych jakąkolwiek formą niepełnosprawności, Państwa powinny (a) inicjować programy działania zmierzające do udostępnienia im środowiska fizycznego; i (b) wprowadzić rozwiązania ułatwiające dostęp do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej.

(a) Dostęp do środowiska fizycznego

1. Państwa powinny inicjować programy działania zmierzające do usuwania przeszkód utrudniających uczestnictwo i poruszanie się w środowisku fizycznym. Działania te powinny mieć na względzie rozwój standardów i wytycznych oraz stanowienie prawa zapewniającego dostępność w różnych sferach życia, na przykład: we własnych mieszkaniach, obiektach użyteczności publicznej, komunikacji miejskiej i innych środkach transportu, na ulicach i innych miejscach środowiska zewnętrznego.
2. Państwa powinny zapewnić architektom, inżynierom budowlanym i innym osobom, profesjonalnie związanym z projektowaniem i kreowaniem środowiska fizycznego, dostęp do odpowiedniej informacji dotyczącej polityki w zakresie niepełnosprawności oraz do rozwiązań zapewniających osobom niepełnosprawnym swobodny dostęp do środowiska fizycznego.
3. Wymagania dotyczące dostępności powinny być uwzględnione już w początkowej fazie projektowania i kreowania środowiska fizycznego.
4. Standardy i normy dostępności, już w momencie ich tworzenia, powinny być konsultowane z organizacjami osób niepełnosprawnych. Organizacje te powinny, również na własnym terenie, brać udział w początkowej fazie planowania obiektów użyteczności publicznej, celem zapewnienia maksymalnie łatwego dostępu do nich.

(b) Dostęp do informacji i środków komunikacji międzyludzkiej

5. Osoby niepełnosprawne oraz tam, gdzie jest to uzasadnione, ich rodziny, przymierzeńcy i obrońcy praw, powinni w każdym momencie mieć dostęp do pełnej informacji na temat diagnozy, przysługujących im praw oraz dostępnych służb, świadczeń i programów działania. Informacja taka powinna być przedstawiona w sposób dostępny i zrozumiały dla tych osób.
6. Państwa powinny rozwijać strategie zapewniające dostęp do informacji i publikacji różnym grupom osób niepełnosprawnych. By ułatwić ten dostęp osobom o słabym wzroku konieczne są wydawnictwa i publikacje drukowane dużą czcionką lub w alfabecie Braille'a, taśmoteki i inne odpowiednie urządzenia. Podobnie, należy korzystać z odpowiednich technologii celem ułatwienia dostępu do informacji słownej osobom o słabym слухu lub mającym trudności z rozumieniem.
7. Należy zwrócić większą uwagę na posługiwanie się językiem migowym w edukacji dzieci niesłyszących, wśród ich rodzin i wspólnot. Konieczne jest także przygotowanie tłumaczy języka

migowego, którzy mogliby świadczyć usługi ułatwiające porozumiewanie się pomiędzy osobami niesłyszącymi i innymi ludźmi.

8. Należy również zwrócić uwagę na potrzeby pozostałych osób mających trudności w porozumiewaniu się.
9. Państwa powinny zachęcać media, zwłaszcza telewizję, radio i prasę, by starały się bardziej udostępniać swoje programy osobom niepełnosprawnym.
10. Państwa powinny zagwarantować, aby informacja komputerowa i systemy usług oferowane całemu społeczeństwu były, bądź już od początku konstruowane z myślą o niepełnosprawnych użytkownikach, bądź adaptowane do ich potrzeb.
11. W pracach nad rozwiązaniami zmierzającymi do udostępnienia usług informacyjnych należy konsultować się z organizacjami osób niepełnosprawnych.

Zasada 6. Edukacja

Państwa powinny brać pod uwagę zasadę równych szans w zakresie edukacji podstawowej, średniej i wyższej, o charakterze integracyjnym, dla niepełnosprawnych dzieci, młodzieży i dorosłych. Państwa powinny zagwarantować, by kształcenie osób niepełnosprawnych stanowiło integralną część systemu oświaty.

1. Naczelne władze oświatowe odpowiadają za edukację osób niepełnosprawnych w warunkach integracji. Nauczanie osób niepełnosprawnych powinno być integralną częścią ogólnokrajowych planów oświatowych oraz być uwzględniane przy opracowywaniu programów szkolnych i organizacji szkół.
2. Nauczanie w normalnych szkołach wymaga obecności tłumacza oraz zorganizowania innych, niezbędnych form pomocy. Konieczne jest zapewnienie dostępności oraz zorganizowanie służb wspierających, dostosowanych do potrzeb osób o różnych rodzajach niepełnosprawności.
3. Grupy zrzeszające rodziców oraz organizacje osób niepełnosprawnych powinny być zaangażowane w proces kształcenia na wszystkich poziomach.
4. W Państwach, gdzie nauczanie jest obowiązkowe, należy je zapewnić wszystkim dziewczętom i chłopcom bez względu na rodzaj i poziom niepełnosprawności, a więc z uwzględnieniem najcięższych przypadków.
5. Należy zwrócić szczególną uwagę na następujące grupy osób:
 - (a) bardzo małe dzieci niepełnosprawne;
 - (b) niepełnosprawne dzieci w wieku przedszkolnym;
 - (c) niepełnosprawni dorośli, zwłaszcza kobiety.
6. Aby zapewnić edukację osobom niepełnosprawnym w normalnych szkołach Państwa powinny:
 - (a) posiadać jasno sprecyzowaną politykę, która byłaby rozumiana i akceptowana na terenie szkoły i w obrębie szerszej społeczności;
 - (b) zezwolić na elastyczność programów szkolnych, na wprowadzanie do nich uzupełnień i dokonywanie adaptacji;
 - (c) wspierać nauczycieli, m.in. poprzez dostarczanie wartościowych materiałów szkoleniowych oraz prowadzenie systematycznych szkoleń.
7. Nauczanie integracyjne i programy działań w otwartym środowisku (community-based) powinny być traktowane jako podejścia komplementarne, zapewniające oszczędny i wydajny system kształcenia i szkolenia osób niepełnosprawnych. Krajowe programy rehabilitacji środowiskowej powinny zachęcać

społeczności lokalne do wykorzystania i rozwijania własnych zasobów w celu organizowania na własnym terenie nauczania dla osób niepełnosprawnych.

8. W sytuacjach, gdy ogólny system oświaty nie w pełni zaspokaja potrzeby wszystkich osób niepełnosprawnych, należy zastanowić się nad wprowadzeniem nauczania specjalnego. Jego celem powinno być przygotowanie uczniów do nauki w ogólnym systemie szkolnym. Jakość nauczania specjalnego powinna odpowiadać tym samym standardom i ambicjom, jakimi kieruje się nauczanie ogólne i być z nią ściśle powiązana. Warunkiem minimalnym jest to, by środki finansowe przeznaczone na naukę uczniów niepełnosprawnych były proporcjonalnie takie same, jak środki przeznaczone na naukę pozostałych uczniów. Państwa powinny dążyć do stopniowej integracji specjalnych usług edukacyjnych z głównym nurtem edukacji. Trzeba jednak przyznać, że w pewnych przypadkach nauczanie specjalne może być aktualnie uznane za najbardziej odpowiednią formę kształcenia niektórych niepełnosprawnych uczniów.
9. Ze względu na szczególne potrzeby w zakresie porozumiewania się osób niesłyszących oraz niesłyszących i niewidomych jednocześnie ich nauczanie powinno raczej odbywać się w specjalnych szkołach lub w wyodrębnionych klasach szkół normalnych. W początkowej fazie zwłaszcza, trzeba położyć szczególny nacisk na nauczanie uwrażliwione na kontekst kulturowy, co zaowocuje wyrobieniem sprawności w porozumiewaniu się i zwiększeniem niezależności osób niesłyszących oraz niesłyszących i jednocześnie niewidomych.

Zasada 7. Zatrudnienie

Państwa powinny uznać zasadę, że należy wzmocnić pozycję osób niepełnosprawnych tak, aby zaczęły one egzekwować swoje prawa, zwłaszcza w dziedzinie zatrudnienia. Zarówno na obszarach wiejskich jak i miejskich powinny one posiadać równe szanse wykonywania pożytecznego i satysfakcjonującego finansowo zajęcia na otwartym rynku pracy.

1. Prawo i przepisy w dziedzinie zatrudnienia nie mogą dyskryminować osób niepełnosprawnych ani czynić trudności w ich zatrudnianiu.
2. Państwa powinny aktywnie wspierać integrację osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy. Aktywne wsparcie powinno przejawiać się poprzez różnorodność podjętych działań, takich jak szkolenia zawodowe, systemy motywacyjne, zatrudnienie zastrzeżone lub przeznaczone dla określonych osób, pożyczki lub kredyty dla małego biznesu, wyłączne kontrakty lub uprawnienia do produkcji uprzywilejowanej, ulgi podatkowe, udogodnienia kontraktowe lub inna techniczna czy finansowa pomoc dla zakładów zatrudniających osoby niepełnosprawne. Państwa powinny także zachęcać pracodawców do wprowadzania odpowiednich zmian umożliwiających zatrudnienie osób niepełnosprawnych.
3. Państwowe programy działań powinny obejmować:
 - (a) działania nastawione na projektowanie i przystosowywanie stanowisk pracy oraz terenów wokół zakładów pracy tak, aby były dostępne dla osób o różnych rodzajach niepełnosprawności;
 - (b) popieranie wykorzystywania nowych technologii oraz projektowania i produkcji urządzeń pomocniczych, narzędzi, wyposażenia oraz środków ułatwiających dostęp do takiego wyposażenia, co umożliwi osobom niepełnosprawnym zdobycie i utrzymanie pracy;
 - (c) organizowanie odpowiednich szkoleń, szukanie miejsc pracy oraz ciągłe wspieranie, np. poprzez osobistego asystenta i tłumacza.
4. Państwa powinny inicjować i wspierać kampanie nastawione na podnoszenie poziomu świadomości społecznej, aby zmienić negatywne postawy i uprzedzenia wobec niepełnosprawnych pracowników.
5. Państwa, pełniące rolę pracodawcy w sektorze publicznym, powinny stwarzać warunki sprzyjające zatrudnianiu osób niepełnosprawnych w tym sektorze.

6. Państwa oraz organizacje pracowników i pracodawców powinny współpracować celem zagwarantowania polityki równego naboru i promocji, warunków zatrudnienia i stawek płacowych oraz zagwarantowania środków na poprawę bezpieczeństwa pracy, w celu zapobiegania wypadkom i urazom, a także środków na rehabilitację pracowników cierpiących na przewlekłe choroby zawodowe.
7. Nadrzędnym celem powinno być zawsze zatrudnianie osób niepełnosprawnych na otwartym rynku pracy. Dla osób niepełnosprawnych, których potrzeb nie da się w ten sposób zaspokoić, alternatywą powinny być małe zakłady pracy chronionej lub zatrudnienie wspomagane. Programy tego typu należy oceniać pod względem ich trafności i skuteczności w tworzeniu możliwości zatrudniania osób niepełnosprawnych.
8. Należy podjąć działania, aby włączyć osoby niepełnosprawne do programów szkoleniowych i zatrudnienia w sektorze prywatnym.
9. Państwa, organizacje pracowników i pracodawcy powinni współpracować z organizacjami osób niepełnosprawnych, aby wykorzystać wszystkie możliwości szkolenia i zatrudnienia, z uwzględnieniem ruchomego czasu pracy, pracy w niepełnym wymiarze, podziału obowiązków, pracy na własny rachunek, opiekunów w pracy dla osób niepełnosprawnych.

Zasada 8. Środki utrzymania i zabezpieczenie socjalne

Państwa są odpowiedzialne za bezpieczeństwo socjalne i zapewnienie środków utrzymania osobom niepełnosprawnym.

1. Państwa powinny zagwarantować odpowiednie wsparcie finansowe w postaci dodatku do dochodu osobom niepełnosprawnym, które z powodu niepełnosprawności lub czynników związanych z niepełnosprawnością utraciły czasowo pracę, utraciły część swego dochodu lub nie zaoferowano im zatrudnienia. Państwa powinny zagwarantować, by wsparcie finansowe obejmowało koszty wynikające z niepełnosprawności, ponoszone przez osoby niepełnosprawne i ich rodziny.
2. W krajach, w których już istnieją, lub są w trakcie opracowywania, systemy zabezpieczeń socjalnych, ubezpieczeń społecznych lub inne systemy pomocy społecznej, należy sprawdzić, czy systemy te nie wyłączają lub nie dyskryminują osób niepełnosprawnych.
3. Państwa powinny także zagwarantować dodatek do dochodu i zabezpieczenie socjalne opiekunom osób niepełnosprawnych.
4. Systemy zabezpieczenia socjalnego powinny stwarzać bodźce stymulujące osoby niepełnosprawne w kierunku samodzielnego wypracowania przez nich dochodu. Systemy te powinny same organizować lub wносить wkład w organizowanie, rozwój i finansowanie szkolenia zawodowego oraz pomagać przy wyszukiwaniu miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych.
5. Programy zabezpieczenia socjalnego powinny także stymulować osoby niepełnosprawne do poszukiwania zatrudnienia aby stworzyć lub przywrócić im możliwość zarobkowania.
6. Dodatek do dochodu powinien być wypłacany tak długo i w takiej formie, by nie zniechęcać osoby niepełnosprawnej do poszukiwania pracy. Dodatek do dochodu należy zmniejszyć lub znieść dopiero wówczas, gdy osoba niepełnosprawna będzie otrzymywać odpowiedni i wystarczający dochód.
7. Państwa, w których zabezpieczenie społeczne jest w dużym stopniu finansowane przez sektor prywatny, powinny zachęcać środowiska lokalne, organizacje społeczne i rodziny do działań samopomocowych i stymulowania osób niepełnosprawnych, by podejmowały pracę lub działania pokrewne.

Zasada 9. Życie rodzinne i integralność osobista

Państwa powinny promować pełne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu rodzinnym. Powinny promować prawo do integralności osobistej i zagwarantować, by prawo nie dyskryminowało osób niepełnosprawnych ze względu na związki seksualne, małżeństwo i rodzicielstwo.

1. Należy umożliwić osobom niepełnosprawnym życie we własnej rodzinie. Państwa powinny zalecać włączanie do poradnictwa rodzinnego zagadnień dotyczących niepełnosprawności i jej wpływu na życie rodzinne. Rodziny z osobami niepełnosprawnymi powinny móc korzystać z usług umożliwiających okresowe zastąpienie ich w sprawowaniu funkcji opiekuńczych (domy krótkiego pobytu, opiekunowie). Państwa powinny usunąć wszelkie niepotrzebne przeszkody wobec osób, które pragną wychowywać lub adoptować niepełnosprawne dziecko lub osobę dorosłą.
2. Osobom niepełnosprawnym nie należy odmawiać możliwości doświadczania własnej seksualności, prowadzenia życia seksualnego i doświadczania rodzicielstwa. Mając na względzie trudności, jakie osoby niepełnosprawne mogą napotkać w zawieraniu związków małżeńskich i zakładaniu rodziny, Państwa powinny zapewnić dostęp do właściwego poradnictwa. Osoby niepełnosprawne powinny mieć taki sam dostęp, jak pozostali obywatele, do metod planowania rodziny, jak również do informacji na temat ich funkcji seksualnej.
3. Państwa powinny promować działania zmierzające do zmiany wciąż dominującego w społeczeństwie negatywnego stosunku do małżeństwa, życia seksualnego i rodzicielstwa osób niepełnosprawnych, a zwłaszcza dziewcząt i kobiet. Należy zachęcać media do angażowania się w eliminowanie takich negatywnych postaw.
4. Osoby niepełnosprawne i ich rodziny powinny być w pełni informowane o środkach ostrożności zapobiegających nadużyciom seksualnym lub innym formom nadużyć. Osoby niepełnosprawne są szczególnie narażone na nadużycia w rodzinie, środowisku lub zakładzie i trzeba je nauczyć, jak unikać takich okoliczności, jak rozpoznać czy nadużycie miało miejsce oraz jak je zgłosić.

Zasada 10. Kultura

Państwa powinny zagwarantować osobom niepełnosprawnym integrację i możliwość uczestnictwa w wydarzeniach kulturalnych na równych prawach.

1. Państwa powinny zagwarantować, by osoby niepełnosprawne miały możliwości wykorzystania swego potencjału twórczego, artystycznego i intelektualnego, nie tylko dla własnych korzyści, ale jako wzbogacenie własnej społeczności, czy to wiejskiej czy miejskiej. Przykładem takiej działalności może być taniec, muzyka, literatura, teatr, sztuki plastyczne, malowanie i rzeźba. W krajach rozwijających się należy kłaść nacisk na tradycyjne i współczesne formy sztuki takie jak lalkarstwo, recytacje i gawędziarstwo.
2. Państwa powinny zapewnić osobom niepełnosprawnym dostęp do ośrodków kultury i usług z nią związanych, takich jak teatry, muzea i biblioteki.
3. Państwa powinny inicjować rozwój i wykorzystanie specjalnych urządzeń technicznych, aby udostępnić osobom niepełnosprawnym takie formy kultury jak literatura, film i teatr.

Zasada 11. Sport i rekreacja

Państwa podejmą działania, aby zapewnić osobom niepełnosprawnym równe możliwości uprawiania sportu i rekreacji.

1. Państwa powinny inicjować działania w kierunku udostępniania osobom niepełnosprawnym takich miejsc jak hotele, plaże, hale sportowe, sale gimnastyczne, etc. Działania takie powinny polegać na wspieraniu personelu tworzącego programy rekreacyjne i sportowe oraz na wspieraniu projektów

dotyczących rozwijania dostępności i uczestnictwa oraz innych programów informacyjnych i szkoleniowych.

2. Władze odpowiedzialne za turystykę, agencje turystyczne, hotele, organizacje wolontariuszy i inni zaangażowani w organizowanie rekreacji i podróży powinni oferować swoje usługi wszystkim, uwzględniając jednak szczególne potrzeby osób niepełnosprawnych. Procesowi temu powinno towarzyszyć odpowiednie szkolenie.
3. Organizacje sportowe powinny być zachęcane do rozwijania możliwości uczestnictwa osób niepełnosprawnych w działalności sportowej. W pewnych przypadkach wystarczające mogą się okazać działania poprawiające dostęp osób niepełnosprawnych do takiej działalności, co w konsekwencji otwiera możliwości ich uczestnictwa. W pozostałych przypadkach należy organizować specjalne formy rekreacji i sportu. Państwa powinny wspomagać uczestnictwo osób niepełnosprawnych w krajowych i międzynarodowych imprezach sportowych.
4. Osoby niepełnosprawne uczestniczące w działalności sportowej powinny mieć dostęp do możliwości treningu i szkolenia tej samej jakości, co pozostali uczestnicy.
5. Organizatorzy sportu i rekreacji powinni konsultować się z organizacjami osób niepełnosprawnych przy planowaniu rozwoju usług dla tych osób.

Zasada 12. Religia

Państwa będą podejmować działania ułatwiające równoprawne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w życiu religijnym ich społeczności.

1. Państwa, w konsultacji z władzami różnych kościołów, powinny zachęcać do podejmowania działań mających na celu eliminację dyskryminacji oraz ułatwienie dostępu osobom niepełnosprawnym do aktywności religijnej.
2. Państwa powinny zachęcać do przekazywania instytucjom i organizacjom religijnym informacji na temat zagadnień niepełnosprawności. Państwa powinny zachęcać władze kościelne do włączania informacji na temat polityki wobec niepełnosprawności do szkoleń osób profesjonalnie zajmujących się religią, jak również do programów edukacyjnych o charakterze religijnym.
3. Państwa powinny także ułatwiać dostęp do literatury religijnej osobom cierpiącym na uszkodzenia narządów zmysłów.
4. Państwa i/lub organizacje religijne powinny konsultować z organizacjami osób niepełnosprawnych podejmowanie działań zapewniających równoprawne uczestnictwo w życiu religijnym.

III. DZIAŁANIA WDROŻENIOWE

Zasada 13. Informacja i badania naukowe

Państwa przyjmują główną odpowiedzialność za gromadzenie i rozpowszechnianie informacji na temat warunków życiowych osób niepełnosprawnych oraz promowanie badań naukowych dotyczących wszystkich aspektów ich życia, łącznie z analizowaniem przeszkód utrudniających im codzienne funkcjonowanie.

1. Państwa powinny, w regularnych odstępach czasowych, gromadzić statystyki z podziałem na płeć oraz inne informacje dotyczące warunków życia osób niepełnosprawnych. Zbieranie takich danych powinno odbywać się w trakcie narodowych spisów powszechnych oraz badań gospodarstw domowych. Zaleca się w tym względzie ściśle współpracę z uniwersytetami, instytutami naukowymi i organizacjami osób niepełnosprawnych. W badaniach takich powinno się uwzględniać pytania na temat programów działania i usług dla osób niepełnosprawnych oraz na temat korzystania z nich.

2. Państwa powinny rozważyć możliwość zorganizowania banku danych na temat niepełnosprawności, w którym znajdowałyby się dane statystyczne dotyczące istniejących służb, usług i programów, jak również dane dotyczące różnych grup osób niepełnosprawnych. Powinno się przy tym przestrzegać prawa do ochrony prywatności i osobistej integralności.
3. Państwa powinny inicjować i wspierać programy badań na temat problemów społecznych, ekonomicznych oraz zagadnień uczestnictwa wpływających na życie osób niepełnosprawnych i ich rodzin. Badania te powinny zawierać analizy przyczyn, rodzajów i częstotliwości występowania niepełnosprawności, dostępności i skuteczności istniejących programów oraz potrzeby rozwoju i oceny służb, usług i działań wspierających.
4. Państwa, we współpracy z organizacjami osób niepełnosprawnych, powinny rozwijać i wprowadzać terminologię oraz ustalać kryteria, w/g których prowadzić się będzie badania survey'owe na szczeblu krajowym.
5. Państwa powinny ułatwiać uczestnictwo osób niepełnosprawnych w gromadzeniu danych oraz w badaniach. Państwa powinny szczególnie zachęcać, by do przeprowadzania takich badań rekrutować wykwalifikowane osoby niepełnosprawne.
6. Państwa powinny wspierać wymianę doświadczeń i badań naukowych.
7. Państwa powinny podejmować działania w celu upowszechniania informacji i wiedzy na temat niepełnosprawności we wszystkich pionach politycznych i administracyjnych szczebla krajowego, regionalnego i lokalnego.

Zasada 14. Kreowanie polityki i planowanie

Państwa powinny zagwarantować, by problemy niepełnosprawności były uwzględniane w skali całego kraju w procesie kreowania polityki i planowania dotyczącego tych problemów.

1. Państwa powinny inicjować i planować w skali całego kraju odpowiednią politykę społeczną względem osób niepełnosprawnych oraz stymulować i wspierać taką politykę na szczeblu regionalnym i lokalnym.
2. Państwa powinny włączać organizacje osób niepełnosprawnych w proces podejmowania decyzji odnoszących się do planów i programów dotyczących osób niepełnosprawnych lub wpływających na ich status ekonomiczny i społeczny.
3. Potrzeby i problemy osób niepełnosprawnych, zamiast ich oddzielnego traktowania, powinny być włączone do ogólnych planów rozwojowych.
4. Główna odpowiedzialność Państw za sytuację osób niepełnosprawnych nie zwalnia innych z tej odpowiedzialności. Powinno się zachęcać każdego, kto jest odpowiedzialny za określone usługi, działania lub informowanie społeczeństwa, do wzięcia na siebie odpowiedzialności, by jego działalność była dostępna dla osób niepełnosprawnych.
5. Państwa powinny ułatwiać społeczności lokalnej rozwijanie programów i działań na rzecz osób niepełnosprawnych. Jednym ze sposobów osiągania tego celu jest opracowywanie podręczników lub list najważniejszych zadań oraz dostarczanie programów szkoleniowych dla personelu.

Zasada 15. Tworzenie prawa

Państwa odpowiadają za tworzenie podstaw prawnych dla działań prowadzących do pełnego uczestnictwa i wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

1. Ustawodawstwo krajowe, zawierające prawa i obowiązki obywateli, powinno również obejmować prawa i obowiązki osób niepełnosprawnych. Państwa są zobowiązane do umożliwiania osobom niepełnosprawnym egzekwowania swych praw, z uwzględnieniem praw obywatelskich i politycznych,

na tych samych zasadach co pozostałym obywatelom. Państwa muszą zagwarantować, by organizacje osób niepełnosprawnych były zaangażowane w tworzenie krajowego prawa, jak również w stały proces jego oceny.

2. Działania legislacyjne mogą być konieczne, by wyeliminować okoliczności, które mogą negatywnie wpływać na życie osób niepełnosprawnych, łącznie z wszelkimi formami napastowania i gnębienia. Wszelkie formy dyskryminacji wobec osób niepełnosprawnych muszą być wyeliminowane. Ustawodawstwo państwowe powinno dysponować odpowiednimi sankcjami w przypadku pogwałcenia zasad niedyskryminowania.
3. Ustawodawstwo państwowe dotyczące osób niepełnosprawnych może mieć dwie różne formy. Prawa i obowiązki mogą być włączone do ustawodawstwa ogólnego lub być zawarte w ustawodawstwie specjalnym. Specjalne ustawodawstwo dla osób niepełnosprawnych może być stanowione na różne sposoby:
 - (a) Poprzez ustanawianie odrębnych aktów prawnych dotyczących wyłącznie kwestii niepełnosprawności;
 - (b) Poprzez włączenie problemów niepełnosprawności do unormowań prawnych dotyczących zagadnień szczegółowych;
 - (c) Poprzez odrębne potraktowanie osób niepełnosprawnych w tekstach mówiących o tym, w jaki sposób istniejące unormowania prawne powinny być interpretowane.
4. Korzystna wydaje się kombinacja wymienionych wyżej sposobów. Można także rozważyć przyjęcie unormowań przyznających osobom niepełnosprawnym pewne szczególne uprawnienia.
5. Państwa mogą rozważyć ustanowienie formalnych, ustawowych mechanizmów składania skarg w celu ochrony interesów osób niepełnosprawnych.

Zasada 16. Polityka ekonomiczna

Państwa ponoszą odpowiedzialność finansową za krajowe programy i działania nakierowane na tworzenie równych szans osobom niepełnosprawnym.

1. Państwa powinny uwzględniać kwestie dotyczące niepełnosprawności w budżetach wszystkich organów rządowych szczebla krajowego, regionalnego i lokalnego.
2. Państwa, organizacje pozarządowe i inne zainteresowane organy powinny współdziałać w celu określenia najefektywniejszych sposobów wspierania projektów i działań na rzecz osób niepełnosprawnych.
3. Państwa powinny rozważyć wykorzystanie środków ekonomicznych (pożyczek, zwolnień z podatków, funduszy na ściśle określone cele, specjalnych fundacji, itd.), aby stymulować i wspierać równoprawne uczestnictwo osób niepełnosprawnych w społeczeństwie.
4. W wielu Państwach może się okazać godne polecenia ustanowienie funduszu rozwojowego na rzecz osób niepełnosprawnych. Fundusz taki wspierałby różne projekty pilotażowe oraz oddolne programy o charakterze samopomocowym.

Zasada 17. Koordynacja działań

Państwa są odpowiedzialne za ustanowienie i umacnianie pozycji krajowych komitetów koordynacyjnych, lub innych podobnych organów, które służyłyby jako instancje ogniskujące na szczeblu krajowym działania dotyczące problemów niepełnosprawności.

1. Krajowe komitety koordynacyjne lub inne podobne organy powinny być stałe i opierać się na odpowiednich uregulowaniach prawnych i administracyjnych.
2. Połączenie przedstawicieli organizacji prywatnych i państwowych wydaje się najbardziej skutecznym rozwiązaniem w celu osiągnięcia składu, który reprezentowałby różne sektory i dyscypliny. Przedstawiciele ci mogą pochodzić z zainteresowanych ministerstw, organizacji osób niepełnosprawnych i organizacji pozarządowych.
3. Organizacje osób niepełnosprawnych powinny mieć znaczne wpływy w krajowym Komitecie koordynacyjnym po to, by zapewnić właściwy stosunek do problemów osób niepełnosprawnych.
4. Krajowy komitet koordynacyjny powinien posiadać wystarczającą autonomię oraz źródła finansowania, aby wypełniać swe obowiązki stosownie do swoich możliwości podejmowania decyzji. Komitet powinien składać sprawozdania organowi na najwyższym poziomie rządowym.

Zasada 18. Organizacje osób niepełnosprawnych

Państwa powinny określić prawo organizacji osób niepełnosprawnych do reprezentowania osób niepełnosprawnych na szczeblu krajowym, regionalnym i lokalnym. Państwa powinny także uznać doradczą rolę organizacji osób niepełnosprawnych w kształtowaniu polityki społecznej w odniesieniu do tych osób.

1. Państwa powinny zachęcać i wspomagać ekonomicznie oraz w inny sposób tworzenie i umacnianie pozycji organizacji osób niepełnosprawnych, członków ich rodzin i/lub obrońców. Państwa powinny uznać, że organizacje te mają do spełnienia ważną rolę w rozwoju polityki społecznej wobec niepełnosprawności.
2. Państwa powinny ustanowić stały kontakt z organizacjami osób niepełnosprawnych i zagwarantować ich udział w kształtowaniu polityki społecznej rządu.
3. Rola organizacji osób niepełnosprawnych może polegać na określeniu potrzeb i priorytetów, uczestnictwie w planowaniu, wdrażaniu i ewaluacji służb, usług i działań dotyczących życia osób niepełnosprawnych oraz na przyczynianiu się do podnoszenia poziomu świadomości społeczeństwa i propagowaniu zmian.
4. Jako ciała samopomocowe, organizacje osób niepełnosprawnych stwarzają możliwości rozwijania umiejętności w różnych dziedzinach oraz zapewniają członkom tych organizacji wzajemne wsparcie i wymianę informacji.
5. Organizacje osób niepełnosprawnych mogą pełnić swą doradczą rolę w różny sposób, na przykład posiadając stałą reprezentację w zarządach agend finansowanych przez rząd, służąc komisjom publicznym i dostarczając wiedzy eksperckiej na temat różnych projektów.
6. Rola doradcza organizacji osób niepełnosprawnych powinna mieć stały charakter, aby rozwijać i pogłębiać wymianę poglądów i informacji pomiędzy Państwami i organizacjami.
7. Organizacje powinny być stale reprezentowane w krajowym Komitecie koordynacyjnym i innych podobnych organach.
8. Powinno się rozwijać i umacniać rolę lokalnych organizacji osób niepełnosprawnych w celu zapewnienia wpływu tych organizacji na problemy środowiska lokalnego.

Zasada 19. Szkolenie personelu

Państwa są odpowiedzialne za zapewnienie na wszystkich poziomach właściwego szkolenia personelu, zaangażowanego w planowanie i prowadzenie programów i usług dla osób niepełnosprawnych.

1. Państwa powinny zagwarantować, by wszystkie władze odpowiedzialne za prowadzenie służb, usług i świadczeń w dziedzinie niepełnosprawności dbały o właściwe szkolenie swojego personelu.
2. W procesie szkolenia profesjonalistów z dziedziny niepełnosprawności, jak również przy przekazywaniu informacji na temat niepełnosprawności w ramach ogólnych programów szkoleniowych, trzeba właściwie naświetlać zasadę pełnego uczestnictwa i równości.
3. Państwa powinny opracowywać programy szkoleniowe w konsultacji z organizacjami osób niepełnosprawnych, a same osoby niepełnosprawne powinny uczestniczyć jako nauczyciele, instruktorzy lub doradcy w programach szkoleniowych dla personelu.
4. Szkolenie pracowników socjalnych ma wielkie strategiczne znaczenie, zwłaszcza w krajach rozwijających się. W szkolenie to powinny być zaangażowane same osoby niepełnosprawne; powinno kłaść się w nim nacisk na propagowanie i rozwijanie określonych wartości, kompetencji i technologii, jak również umiejętności, które można by przekazywać osobom niepełnosprawnym i ich rodzicom, rodzinom oraz członkom ich społeczności.

Zasada 20. Monitoring krajowy i ocena programów dotyczących niepełnosprawności w zakresie wdrażania Zasad

Państwa są odpowiedzialne za stałą kontrolę i ocenę wdrażania programów krajowych oraz służb i usług dotyczących wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

1. Państwa powinny okresowo i systematycznie oceniać krajowe programy dotyczące niepełnosprawności i popularyzować zarówno podstawy, jak i rezultaty dokonanych ocen.
2. Państwa powinny opracować i wprowadzać terminologię oraz ustalać kryteria oceny programów powiązanych z problematyką niepełnosprawności i usług.
3. Wspomniane kryteria i terminologia powinny być, już w początkowej fazie ich konceptualizacji i planowania, opracowywane w ścisłej współpracy z organizacjami osób niepełnosprawnych.
4. Państwa powinny uczestniczyć we współpracy międzynarodowej nad wypracowaniem wspólnych standardów do oceny krajowych osiągnięć w dziedzinie niepełnosprawności. Państwa powinny również zachęcać narodowe komitety koordynacyjne do uczestnictwa w tej współpracy.
5. Proces oceny różnych programów w dziedzinie niepełnosprawności powinien być uwzględniony już w fazie planowania tych programów po to, ażeby mogła być oceniana skuteczność osiągania celów zawartych w tych programach.

Zasada 21. Współpraca techniczna i gospodarcza

Obowiązkiem państw uprzemysłowionych i rozwijających się jest współpraca i podejmowanie działań na rzecz poprawy warunków życia osób niepełnosprawnych w krajach rozwijających się.

1. Działania nastawione na wyrównywanie szans osób niepełnosprawnych, z uwzględnieniem niepełnosprawnych uchodźców, powinny stanowić integralną część ogólnych programów rozwojowych.
2. Działania te powinny być włączone do wszystkich form współpracy technicznej i gospodarczej, bilateralnej i wielostronnej, rządowej i pozarządowej. Państwa powinny wnosić zagadnienia niepełnosprawności jako tematy do dyskusji w ramach współpracy z partnerami.
3. W trakcie planowania i przeglądu programów współpracy technicznej i gospodarczej, szczególna uwaga powinna być poświęcona wpływowi tych programów na sytuację osób niepełnosprawnych. Szczególnie ważne jest to, aby zasięgać konsultacji osób niepełnosprawnych i ich organizacji przy opracowywaniu projektów dotyczących osób niepełnosprawnych. Osoby te powinny być bezpośrednio zaangażowane w opracowywanie, wdrażanie i ocenę tych projektów.

4. Priorytetowe obszary w zakresie współpracy technicznej i gospodarczej powinny obejmować:
 - (a) Rozwój zasobów ludzkich poprzez rozwijanie zdolności, umiejętności i potencjału osób niepełnosprawnych oraz inicjowanie programów generujących zatrudnienie dla tych osób.
 - (b) Rozwój i popularyzację technologii i know-how nastawionych na problematykę niepełnosprawności.
5. Zachęca się Państwa do wspierania procesu tworzenia oraz do umacniania pozycji organizacji osób niepełnosprawnych.
6. Państwa powinny podjąć działania w celu poprawy poziomu wiedzy na temat zagadnień związanych z niepełnosprawnością wśród personelu administracyjnego wszystkich szczebli, zaangażowanego w programy współpracy technicznej i gospodarczej.

Zasada 22. Współpraca międzynarodowa

Państwa będą aktywnie uczestniczyć we współpracy międzynarodowej dotyczącej polityki wyrównywania szans osób niepełnosprawnych.

1. W ramach Narodów Zjednoczonych, wyspecjalizowanych agencji i innych zainteresowanych organizacji międzyrządowych, Państwa powinny uczestniczyć w wypracowywaniu polityki wobec niepełnosprawności.
2. Tam, gdzie jest to uzasadnione, Państwa powinny podejmować problemy dotyczące niepełnosprawności w ogólnych negocjacjach na temat standardów, wymiany informacji, rozwoju programów, itp.
3. Państwa powinny wspierać i zachęcać do wymiany wiedzy i doświadczeń wśród:
 - (a) organizacji pozarządowych zajmujących się zagadnieniami osób niepełnosprawnych;
 - (b) instytutów naukowych i indywidualnych badaczy zaangażowanych w problematykę niepełnosprawności;
 - (c) przedstawicieli programów terenowych i grup profesjonalistów z dziedziny niepełnosprawności;
 - (d) organizacji osób niepełnosprawnych;
 - (e) krajowych komitetów koordynacyjnych.
4. Państwa powinny upewnić się, czy Narody Zjednoczone, wyspecjalizowane agencje oraz organy międzyrządowe i międzyparlamentarne organy szczebla globalnego i regionalnego współpracują z globalnymi i regionalnymi organizacjami osób niepełnosprawnych.

IV. MECHANIZM MONITORINGU

1. Celem mechanizmu monitoringu jest dalsze efektywne wdrażanie Zasad. Mechanizm ten będzie służył każdemu Państwu w ocenie poziomu wdrażania Zasad i ewaluacji postępów w tej dziedzinie. Monitoring powinien wskazywać na przeszkody i sugerować właściwe działania, które mogą się przyczynić do skutecznego wdrażania Zasad. Mechanizm monitoringu będzie uwzględniał gospodarczą, społeczną i kulturalną specyfikę poszczególnych Państw. Ważnym elementem powinno być także świadczenie usług doradczych oraz wymiana doświadczeń i informacji pomiędzy Państwami.
2. Zasady powinny być monitorowane w ramach sesji Komisji d/s Rozwoju Społecznego. Na okres 3 lat zostanie powołany Specjalny Sprawozdawca z odpowiednim, szerokim doświadczeniem w dziedzinie niepełnosprawności i funkcjonowania organizacji międzynarodowych, który, w razie potrzeby, będzie

opłacany ze środków pozabudżetowych. Jego zadaniem będzie nadzorowanie (monitoring) wdrażania Zasad.

3. Organizacje międzynarodowe osób niepełnosprawnych posiadające status konsultacyjny w Radzie Ekonomiczno-Społecznej oraz organizacje reprezentujące te osoby niepełnosprawne, które nie utworzyły jeszcze własnej organizacji, powinny zostać zaproszone do utworzenia grupy panelowej ekspertów. W grupie tej większość stanowiłyby organizacje osób niepełnosprawnych, a przy jej powoływaniu powinny zostać wzięte pod uwagę różne rodzaje niepełnosprawności oraz odpowiednia reprezentacja geograficzna. Z grupą tą będzie się konsultował Specjalny Sprawozdawca oraz, w razie potrzeby, Sekretariat.
4. Specjalny Sprawozdawca będzie zachęcał grupę panelową ekspertów do dokonywania przeglądu sytuacji, doradzania oraz prezentowania informacji zwrotnych i sugestii na temat promocji, wdrażania i nadzorowania Zasad.
5. Specjalny Sprawozdawca będzie przedkładał zestaw pytań Państwom, organizacjom w ramach systemu Narodów Zjednoczonych, organizacjom międzyrządowym i pozarządowym oraz organizacjom osób niepełnosprawnych. Pytania te będą dotyczyły planów odnośnie wdrażania Zasad w poszczególnych Państwach. Pytania powinny mieć charakter wybiórczy i zajmować się pogłębioną oceną wybranych zasad. W trakcie przygotowywania pytań Specjalny Sprawozdawca powinien się konsultować z grupą panelową ekspertów i z Sekretariatem.
6. Specjalny Sprawozdawca będzie się starał nawiązać bezpośredni dialog nie tylko z Państwami, ale także z lokalnymi organizacjami pozarządowymi, zapoznając się z ich poglądami i komentarzami na temat wszelkich informacji, które miałyby się znaleźć w raportach. Specjalny Sprawozdawca będzie służył poradą w zakresie wdrażania i nadzorowania Zasad oraz pomocą w przygotowaniu odpowiedzi na pytania.
7. Departament Koordynacji Polityki i Stałego Rozwoju w Sekretariacie, będący punktem ogniskującym zagadnienia niepełnosprawności, Program Rozwojowy Narodów Zjednoczonych (UNDP) i inne organizacje oraz mechanizmy w ramach Narodów Zjednoczonych takie, jak komisje regionalne i wyspecjalizowane agencje oraz spotkania między-agencyjne, będą współpracować ze Specjalnym Sprawozdawcą na polu wdrażania i nadzorowania Zasad na poziomie krajowym.
8. Specjalny Sprawozdawca, wspomagany przez Sekretariat będzie przygotowywał sprawozdania i przedkładał je Komisji d/s Rozwoju Społecznego na jej trzydziestej czwartej i trzydziestej piątej sesji. W tym celu Sprawozdawca powinien się konsultować z grupą panelową ekspertów.
9. Państwa powinny zachęcać narodowe komitety koordynacyjne lub inne podobne organy, do uczestnictwa w procesie wdrażania i monitoringu. Organy te, stanowiące punkty ogniskujące problematykę niepełnosprawności na poziomie krajowym, powinny się zająć ustanowieniem procedur koordynacji nadzorowania Zasad. Organizacje osób niepełnosprawnych powinny być zachęcane do aktywnego uczestnictwa w nadzorowaniu tych procesów na wszystkich szczeblach.
10. W przypadku uzyskania źródeł pozabudżetowych, należy powołać jednego lub więcej doradców interregionalnych do spraw wdrażania Zasad, którzy świadczyliby Państwom bezpośrednie usługi, z uwzględnieniem:
 - (a) Organizacji krajowych i regionalnych seminariów szkoleniowych na temat treści Zasad;
 - (b) Opracowywania wytycznych wspomagających strategię wdrażania Zasad;
 - (c) Rozpowszechniania informacji o najlepszych praktykach dotyczących wdrażania Zasad.
11. Na swej trzydziestej czwartej sesji, Komisja d/s Rozwoju Społecznego powinna ustanowić otwartą grupę roboczą, która przeanalizuje raport Specjalnego Sprawozdawcy i opracuje rekomendacje co do usprawnień w zakresie wprowadzania Zasad w życie. W trakcie analizowania raportu Specjalnego

Sprawozdawcy, Komisja, poprzez otwartą grupę roboczą, będzie konsultować się z organizacjami międzynarodowymi osób niepełnosprawnych oraz z wyspecjalizowanymi agencjami, zgodnie z zasadą 71 i 76 przepisów o procedurze komisji funkcjonalnych Rady Ekonomiczno-Społecznej.

12. Na sesji kończącej działalność Specjalnego Sprawozdawcy, Komisja powinna rozważyć możliwość ponownego powołania nowego Specjalnego Sprawozdawcy lub ustanowić inny mechanizm monitoringu oraz przekazać odpowiednie rekomendacje Radzie Ekonomiczno-Społecznej.
13. Powinno się zachęcać Państwa do wnoszenia wkładu do Dobrowolnego Funduszu na rzecz Osób Niepełnosprawnych Narodów Zjednoczonych w celu kontynuowania procesu wdrażania Zasad.

PRZYPISY

1. A/37/351/dodatek 1 i sprostowanie 1, aneks, część VIII, rekomendacja 1(IV);
2. Proklamowana przez Zgromadzenie Ogólne w rezolucji 37/53;
3. Rezolucja 217 A (III);
4. Patrz: Rezolucja 2200 A (XXI), aneks;
5. Rezolucja 44/25, aneks;
6. Rezolucja 34/180, aneks;
7. Światowa Organizacja Zdrowia, Międzynarodowa Klasyfikacja Uszkodzeń, Niepełnosprawności i Upośledzeń: Podręcznik klasyfikacji dotyczący konsekwencji chorób (Genewa, 1980);
8. Rezolucja 45/158, aneks;
9. Rezolucja 3447 (XXX);
10. Rezolucja 2856 (XXVI);
11. Rezolucja 2542 (XXIV);
12. Rezolucja 46/119, aneks;
13. Raport Końcowy Światowej Konferencji Edukacji dla Wszystkich: Zaspokajanie Podstawowych Potrzeb Edukacyjnych, Jomtien, Tajlandia, 5-9 Marca 1990, Komisja Między-agencyjna (UNDP, UNESCO, UNICEF, World Bank): Światowa Konferencja Edukacji dla Wszystkich, Nowy Jork, 1990, aneks 1;

Uwaga: "Rozróżnienie to, jedynie pozornie porządkujące istniejącą terminologię (w praktyce trudno jest ustalić granicę między niepełnosprawnością a upośledzeniem), stało się źródłem dodatkowych zakłóceń, także ze względu na trudności ze znalezieniem właściwych polskich odpowiedników anglojęzycznych terminów. W dotychczasowych opracowaniach polskich z tej dziedziny przez niepełnosprawność rozumiano zakres zjawisk przyporządkowanych przez Światową Organizację Zdrowia terminowi upośledzenie" - cyt. za "Badania nad niepełnosprawnością w Polsce 1993", IFiS PAN, Warszawa, 1994, s. 16.

*Rehabilitacja jest fundamentalną ideą polityki wobec niepełnosprawności i jest zdefiniowana w akapicie 23 Wstępu.